

УДК 811.111'42

ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ JEALOUSY/РЕВНОЩІ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Вороніна Д. О.

Харківський національний університет ім.В.Н. Каразіна

У статті встановлюються засоби номінації, дескрипції та експресії емоційного концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ у сучасному англomовному художньому дискурсі. Номінація відбувається шляхом прямого називання концепту номінативними засобами, які включають ім'я концепту, лексему fear, її синоніми, їх частиномовні похідні, а також вільні й фразеологізовані словосполучення, утворені на їх основі, та ідіоми. Дескрипція здійснюється шляхом опису проявів емоційного стану ревновців, а експресія – через вербальну експлікацію цього емоційного стану.

Ключові слова: емоційний концепт, номінація, дескрипція, експресія.

В статье устанавливаются средства номинации, дескрипции и экспрессии эмоционального концепта JEALOUSY/РЕВНОСТЬ в современном англоязычном дискурсе. Номинация осуществляется путем прямого называния концепта номинативными средствами, включающими имя концепта, лексику jealousy, её синонимы, их производные, а также свободные и фразеологические словосочетания, образованные на их основе и идиомы. Дескрипция осуществляется через описание эмоционального состояния ревности, а экспрессия – через его вербальную экспликацию этого эмоционального состояния.

Ключевые слова: эмоциональный концепт, номинация, дескрипция, экспрессия.

The article establishes means of the nomination, description and expression of the emotional concept JEALOUSY in the modern English fiction. Nomination of JEALOUSY takes place through direct naming the concept by nominative means including the name of the concept, lexeme jealousy, its synonyms, their derivatives belonging to different parts of speech, free and phraseological word combinations and idioms. Description of JEALOUSY involves accounting the characteristics of the emotional state of jealousy and expression of JEALOUSY presupposes verbal explication of this emotional state.

Key words: emotional concept, nomination, description, expression.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Дослідження спрямоване на вивчення лінгвальних засобів актуалізації емоційного концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ у сучасному англomовному художньому дискурсі.

Мета статті полягає у встановленні засобів номінації, дескрипції та експресії емоційного концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ у сучасному англomовному художньому дискурсі.

Актуальність дослідження обумовлюється його відповідністю антропоцентричній когнітивно-дискурсивній парадигмі вивчення мовних явищ, пріоритетній у сучасному мовознавстві, а також зростаючим науковим інтересом до проблеми вивчення емоційних концептів.

Наукова новизна дослідження визначається застосуванням когнітивно-дискурсивних методик аналізу, що дозволяють всебічно розкрити особливості як мовної, так і дискурсивної реалізації концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ.

Виклад основного матеріалу дослідження Зміна наукової парадигми з системно-структурної на антропоцентричну когнітивно-дискурсивну перемістила фокус уваги дослідників на людину – носія і творця мови, і переорієнтувала інтерес лінгвістів з іманентної структури мови на мовленнєво-розумову діяльність людини й концепт як ментальну одиницю, що забезпечує цю діяльність.

Концепт включає в себе сукупність усіх поняттєвих смислів, а також оцінних, образних й емотивних асоціацій, які народжуються при свідомому чи несвідомому використанні, сприйнятті й інтерпретації певної мовної одиниці: слова, фразеологізму, словосполучення тощо. Основною функцією концепту є функція заміщення не тільки основних значень слова, але й усіх його можливих варіантів і відтінків вживання [7, с. 7]. В концепті сконцентрований багатовіковий досвід, культура та ідеологія кожного народу, які синтезуються і фільтруються в тезаурусі мовної особистості.

Структурно концепт існує як гештальт, тобто цілісна структура, що не потребує "ніякої структуризації під час використання в різного роду розумових процесах" [6, с. 14]. Структурні елементи концепту-гештальта можна виділити лише штучно, з метою аналізу: "коли концепт того чи іншого об'єкта активується у нашій свідомості у процесі розумової або мовленнєвої діяльності, ми не задумуємося про складники його структури або його значення, і лише оперуючи певним концептом як одиницею знання, ми починаємо виділяти його конкретні характеристики. Тільки у цьому смислі можна говорити про те, що концепт відкриває цілий ряд характеристик, які іноді, за усталеними традиціями, називають компонентами або концептуальними ознаками" [1, с. 29].

Ядро когнітивної структури концепту (*інтенціонал*), становлять ознаки, які є обов'язковими для усіх сутностей відповідного класу й, відтак, формують *поняття* про відображувану концептом сутність. Периферія (*імплікаціонал*) формується ознаками, що імплікаційно пов'язані з ядром [8, с. 59 – 60].

Ядро концепту виявляється у прямих значеннях мовних виразів, їх номінативному (денотативному) потенціалі. Структура імплікаційної аури концепту втілюється в словотвірних та інших семантичних зв'язках імені концепту, сполучуваності, фразеологізації, тропеїчному варіюванні, взаємодії експліцитних та імпліцитних смислів у дискурсі.

План вираження концепту репрезентований цілим рядом мовних реалізацій, що утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму, а план змісту залучає спільні для усіх його мовних реалізацій семантичні ознаки, що "скріплюють" лексико-семантичну парадигму та утворюють його поняттєву або прототипічну основу [7, с. 37].

Особливе місце з-поміж концептів посідають концепти емоцій. Емоції є однією з форм відображення дійсності. Вони відіграють значну роль в житті людини. У процесі пізнання об'єктів і явищ реальної дійсності людина реагує на них, проявляє своє ставлення в різних оцінках, почуттях, переживаннях, що знаходить вираження в мові. Емоції являють собою складний продукт духовної і пізнавальної діяльності людини. Емоційний концепт є різновидом культурного концепту і зберігає всі його ознаки, але відрізняється додатковими емотивними й ціннісними характеристиками. В його основі лежить оцінювання як онтологічна властивість людини, яка не може в своїй пізнавальній діяльності не оцінювати оточуючу її дійсність [5, с. 55].

За М. А. Красавським емоційний концепт – це "етнічно, культурно обумовлене структурно-змістове, як правило, лексично і /чи фразеологічно вербалізоване утворення, яке базується на поняттєвій основі, що включає в себе, окрім самого поняття, образ, культурну цінність, і функціонально замінює людині в процесі рефлексії і комунікації однопорядкові предмети (в широкому сенсі слова), які викликають упереджене ставлення" [5, с. 59].

Емоційний концепт JEALOUSY/РЕВНОЇЦІ тісно пов'язаний з базовими людськими емоціями, які є універсальними для більшості культур. Базовими емоціями вважаються

страх, радість, гнів і сум. Такі емоції за своїм походженням є первинними, а за природою – елементарними [9, с. 39]. Ревнощі – це соціалізована комплексна емоція. За Р. Декартом вона являє собою поєднання любові та ненависті до особи, яку кохають, та заздрощів до того, до кого ця особа проявляє свою прихильність [5, с. 29]. Специфіка прояву і лексикалізації цієї емоції залежить від особливостей лінгвокультури.

Емоційний концепт JEALOUSY/РЕВНОЩІ має поняттєвий ціннісний та образний зміст й, як і **буякий** інший емоційний концепт актуалізується в дискурсі шляхом **номінації**, **опису** та **експресії** [9, с. 39].

До засобів **номінації** емоційного концепту належать номінативні одиниці мови, що його називають. Насамперед, це ім'я емоційного концепту. Для того, щоб виявити, який поняттєвий зміст містить лексична одиниця, визначена як ім'я концепту, необхідно звернутися до її словникової дефініції, яка "розкриває логіко-предметний зміст слова, під який потрібно підвести як відображений у свідомості образ (уявлення, поняття), так і відношення цих предметів у реальному світі, а також, як вони знаходять своє відображення в логіко-семантичних відношеннях, які в рівній мірі конституюють лексичне значення повнозначних слів" [8, с. 32-33].

У лексикографічних джерелах словникове визначення лексеми *jealousy* представлено таким чином: 1) the feeling of anger or bitterness which someone has when they wish that they could have the qualities or possessions that another person has [Collins English Dictionary for Advanced Learners, Harper Collins Publishers, 2000] – почуття гніву чи прикрості у людини, коли вона воліла б мати якості або майно іншої людини; 2) the state or quality of being jealous [Collins English Dictionary, Harper Collins Publishers, 1994] – стан або властивість бути ревним; 3) a) being jealous: a lover's jealousy; b) instance of this; act or remark that shows a person to be jealous [Cf ENVY] [Oxford Advanced Learner's Dictionary, Oxford University Press, 1993] – а) бути ревним; б) приклад цього (випадок); дія чи репліка, що вказує на те, що людина ревнує; 4) a) jealous feeling [Longman Dictionary of English Language and Culture, England by Clays Ltd. Publishers, 1993] – почуття; 5) a) jealous state or feeling; b) instance of this; French: related to jealous [Oxford Dictionary of Current English, Oxford University Press, 1998] – а) стан або почуття; б) прояв цього стану чи почуття; 6) a feeling of unhappiness and anger because someone has something that you want [Cambridge International Dictionary of English, Cambridge University Press, 1997] – почуття суму чи гніву через те, що хтось має те, що ви бажаєте.

Аналіз наведених дефініцій з урахуванням того факту, що у сучасній лексикографічній практиці тлумачення значень слів подаються частіше всього в порядку їх значущості і частотності вживання мовним соціумом, дозволяє встановити основні ознаки поняття JEALOUSY/РЕВНОЩІ, насамперед, – **онтологічну категоріальну ознаку – емоційний стан** (feeling; emotion; state). Пресупозиції ідентифікаторів категоріальної ознаки передбачають такі **екзистенційні ознаки** поняття JEALOUSY/РЕВНОЩІ як **наявність уособленого експерієнцера, емоційного стану та наявність каузатора емоційного стану**, який може бути як **уособленим**, так і **неуособленим**. Наявність експерієнцера опосередковано виражається значенням ідентифікаторів (емоція може переживатися лише уособленим суб'єктом; суб'єкт, що переживає певний емоційний стан, називається експерієнцером [4, с. 6], а наявність каузатора (людини або речі, яка спричиняє цей стан), пояснює причину стану експерієнцера.

Визначальну роль в ідентифікації поняття JEALOUSY / РЕВНОЩІ відіграє **аксіологічна ознака – негативна оцінка емоційного стану**, яка імпліцитно міститься у структурі значення переважної більшості ідентифікаторів: suspicion, doubts, feeling of inadequacy, hostility, envy [14]. Аналіз пресупозицій ідентифікаторів також надає можливість специфікувати **дію каузатора** емоційного стану як **малефактивну**: aroused by a real or supposed wrong; resulting from injury, mistreatment, opposition [15], а також встановити **телеологічну ознаку** що характеризує інтенції експерієнцера емоційного стану гніву як **протидію каузатору**: wanting to fight back;

a desire to fight back at the supposed cause of this feeling; makes you want to hurt someone or be unpleasant [12].

Відтак, основне значення лексеми *jealousy* визначаємо як **негативний емоційний стан експерієнцера, що є результатом малефективної дії уособленого/неуособленого каузатора і викликає протидію**. Це значення фактично є категоріальною семемою, що дозволяє віднести денотат *jealousy* до категорії емоційних станів.

Для специфікації емоційного стану позначеного *jealousy*, необхідно встановити диференційну сему (семему). Це доволі важко зробити на підставі визначень лексеми *jealousy*, оскільки ідентифікаторами тут слугують її синоніми і розмежувати їх денотати можна лише на підставі детального порівняльного аналізу їх дефініцій.

Відповідно, окрім імені концепту, лексеми *jealousy*, до номінативних засобів його мовної репрезентації відносяться синоніми, що використовуються в дефініціях його ~~землі~~ імені: *heartburn, grudging, hostility, indignation, suspicion, doubts, feeling of inadequacy* [13], а також зафіксовані в Roget's Thesaurus of English Words and Phrases: *resentment, irritation, cholera, fury, exasperation, vexation, indignation, animosity* тощо [17] й їх частиномовні похідні; а також вільні словосполучення, побудовані на їх основі: *to become jealous, to awake, to excite jealousy*, та ідіоми: *green-eyed monster*.

У сучасному англомовному художньому дискурсі номінативні засоби об'єктивації емоційного концепту JEALOUSY / РЕВНОЩІ використовуються для експлікації емоційного стану ревності як в авторському мовленні, так і в мовленні персонажів: "*Margaret was not a ready lover, but where she loved she loved passionately, and with no small degree of jealousy.*" (E. Gaskell) [20] – як монологічному: "*There are no preconditions for jealousy. You don't have to be right, you don't have to be reasonable. Take Othello. He was neither right nor reasonable, and Desdemona ended up dead. I wouldn't mind Leanne ending up dead. I wouldn't mind her exploding to fireworks or peacock and pearl.*" (F. Billingsley) [21], так і діалогічному: "*I said I was impressed, Martha. I'm beside myself with jealousy. What do you want me to do, throw up?*" (E. Albee) [19].

Дескрипція емоційного стану ревності здійснюється за допомогою мовних виразів, які за словниковими дефініціями не містять ознак, що дозволяють віднести їх до засобів вербалізації концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ, проте набувають таких ознак у контексті дискурсу, оскільки відображають фізіологічний та психічний стан експерієнцера ревності. До таких відносяться фразеологізовані словосполучення типу *a pang / stab / twinge of jealousy, to be racked by jealousy, to be inoculated with the poison of jealousy* та ідіоми типу *eat one's heart out*.

Наприклад: "*I've never been jealous before I met you, it burns, luv. Like silver through my veins.*" (J. Frost) [22]; "*Anna has a stab of jealousy – she is thrilled for them, yet can't help but envy their happiness. Don't be ungracious, she tells herself.*" (S. Rayner) [23]. Перший фрагмент, окрім експліцитного маркера референтної ситуації РЕВНОЩІ, вільного словосполучення з похідною від імені концепту, *to be jealous*, містить опис стану експерієнцера ревності: він відчуває печію в венах. У другому фрагменті стан переживання ревності метафорично уподібнено удару ножом за допомогою фразеологізму *a stab of jealousy*; опис також включає відображення боротьби героїні з самою собою в намаганні приборкати негативні емоції.

Експресія емоційного стану ревності завжди пов'язана з прямим мовленням персонажів. Наприклад: "*I won't lie. I want to beat the hell out of any man who's had you – you'd be smart to keep them the hell away from me – but nothing in your past will change how I feel about you.*" (S. Days) [24]. У цьому фрагменті емоційний стан персонажа передається за допомогою вкраплення в його мовлення вульгаризму *the hell*, який відображає інтенсивність, негативність емоції, а також гнів, спровокований ревностями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, емоційний концепт JEALOUSY/РЕВНОЩІ втілюється у мові та мовленні через номінацію, дескрипцію та експресію. Номінативні засоби вербалізації концепту охоплюють ім'я концепту, лексему JEALOUSY, її

синоніми, їх частиномовні похідні, а також вільні й фразеологізовані словосполучення, утворені на їх основі та ідіоми. Дефінітивний аналіз імені концепту дозволяє встановити його основний поняттєво-ціннісний зміст – негативний емоційний стан експерієнцера, що є результатом малефактивної дії уособленого/неуособленого каузатора і викликає протидію. Дескрипція емоції здійснюється за допомогою мовних виразів, які актуалізують концепт JEALOUSY/РЕВНОЩІ в авторському або персонажному мовленні в імпліцитний спосіб шляхом опису властивостей та дій експерієнцера цього емоційного ста~~н~~у. Експресія емоційного стану ревнощів має місце у прямому мовленні персонажів, які вербально виражають свої емоції.

Перспективи дослідження вбачаємо у здійсненні аналізу номінативних, дескриптивних та експресивних засобів мовного втілення концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ на більш репрезентативному матеріалі.

Література

1. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : [курс лекцій] / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. ун-та, 2001. – 123 с.
2. Воркачев С. Г. Концепт счастья: понятийный и образный компоненты / С. Г. Воркачев // Известия РАН. Серия лит-ры и языка. – 2001. – Т. 60. – № 6. – С. 47–58.
3. Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт / С. Г. Воркачев. – М. : Гнозис, 2004. – 236 с.
4. Жаботинская С. А. Ономаσιологические модели и событийные схемы / С. А. Жаботинская // Вестник ХНУ имени В.Н. Каразина. – 2009. – № 837. – С. 3–14.
5. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н. А. Красавский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 494 с.
6. Кубряков Е. С. Предисловие / Е. С. Кубрякова // Концептуальный анализ языка: Современные направления исследования : сб. науч. тр. – М. : РАН. Ин-т языкознания; ТГУ им. Г.Р. Державина, 2007. – С. 7–19.
7. Лихачов Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Известия АН СССР, Сер. Лит. и яз. – Т. 52. – № 1. – 1993. – С. 3–9.
8. Никитин М. В. Развернутые тезисы о концептах / М. В. Никитин // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 1. – С. 53–154.
9. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
10. Уфимцева А. А. Лексическое значение / А. А. Уфимцева. – М., 1986. – С. 5–35.
11. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : Монография. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.

Довідкова література

12. Cambridge International Dictionary of English, Cambridge University Press, 1997.
13. Collins English Dictionary for Advanced Learners, Harper Collins Publishers, 2000.
14. Collins English Dictionary, Harper Collins Publishers, 1994.
15. Longman Dictionary of English Language and Culture, England by Clays Ltd. Publishers, 1993.
16. Oxford Advanced Learner's Dictionary, Oxford University Press, 1993.
17. Oxford Dictionary of Current English, Oxford University Press, 1998.
18. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases, Penguin Reference, 1998.

Джерела ілюстративного матеріалу

19. Edward Albee *Who's afraid of Virginia Woolf?* – Scribner ed., 1962. – 243 p.
20. Elizabeth Gaskell *North and South*. – Wordsworth Editions Ltd, Hertfordshire, UK, 1998. – 448 p.
21. Franny Billingsley *Chime*. – Dial, New York, US, 2011. – 361 p.
22. Jeaniene Frost *At Grave's End*. – Avon, 2008. – 352 p.
23. Sarah Rayner *One Moment, One Morning*. – Picador, 2010. – 416 p.
24. Sylvia Days *Reflected in You*. – Berkley, 2012. – 432 p.